

se prilikom koncipiranja Agende vodilo računa da budu zastupljeni stavovi što većeg broja pripadnika različitih grupa poput: žena, starijih građana, mladih, stanovnika ruralnih sredina, pripadnika LGBTI populacije, Roma i drugih. Tek neki od 17 ciljeva predviđenih agendom jesu: kvalitetno obrazovanje-koje podrazumeva obezbeđivanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja i promovisanje mogućnosti celoživotnog učenja; rodna ravnopravnost-koja iziskuje postizanje suštinske rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena i devojčica u najširem mogućem smislu; mir, pravda i snažne institucije-što obuhvata promovisanje miroljubivog i inkluzivnog društva, obezbeđivanje pristupa pravdi za sve i izgradnja efikasnih i pouzdanih institucija na svim nivoima.

Dokumenti Saveta Evrope

Savet Evrope predstavlja organizaciju koja se zalaže za poštovanje ljudskih prava, demokratskih vrednosti i za vladavinu prava, pri čemu je poštovanje kulturalne različitosti jedan od kamena temeljaca na kojima se u prošlosti gradila Evropa i koji mora ostati čvrsto uzidan u njenim temeljima. U nastavku sledi pregled dokumenata značajnih za sektor socijalne zaštite i omladinski rad, a potom i pregled dokumenata koji se odnose na ostvarivanje prava na obrazovanje.

Sledeći dokumenti su izdvojeni kao najznačajniji:

- ◆ Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, 1950
- ◆ Revidirana evropska socijalna povelja, 1996
- ◆ Evropska kulturna konvencija, 1954
- ◆ Deklaracija o interkulturalnom obrazovanju u novom evropskom kontekstu, 2003
- ◆ Povelja Saveta Evrope o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju za ljudska prava, 2010
- ◆ ECRI General Policy Recommendation N°1 on combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance (ECRI, 1996)
- ◆ Preporuka br.10 ECRI u pogledu opšte politike o suzbijanju rasizma i rasne diskriminacije u i kroz školsko obrazovanje, CRI(2007)
- ◆ Konvencija o učešću stranaca u javnom životu lokalne zajednice, 1992
- ◆ Okvirna konvencija o zaštiti prava nacionalnih manjina, 1995
- ◆ Preporuka Saveta ministara državama članicama o „govoru mržnje“, 1997
- ◆ Preporuka Saveta ministara o obrazovanju Roma i putnika u Evropi imajući u vidu smernice uključene u Beli papiri interkulturalnog dijaloga, 2008
- ◆ Preporuka Saveta ministara o interkulturalnom dijalogu i slici o drugima u podučavanju istorije, 2011
- ◆ Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, 1992

- ◆ Preporuka Saveta ministara o merama za suzbijanje diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, 2010
- ◆ Nacrt Rezolucije o borbi protiv mržnje usmerene protiv LGBTI osoba, verzija od 27. septembra 2021. Godine
- ◆ Rezolucija o dostupnosti obrazovanja i škole svakom detetu, 2016
- ◆ Deklaracija Saveta ministara o kulturnoj različitosti, 2000
- ◆ Deklaracija o interkulturalnom dijalogu i prevenciji sukoba, 2003
- ◆ Deklaracija o 50 godina kulturne saradnje u Evropi, 2004
- ◆ Preporuka Saveta ministara o politikama i rukovođenju u cilju kulturalne integracije, 2022
- ◆ Preporuka Saveta ministara o participaciji omladine i budućnosti civilnog društva, 1997
- ◆ Preporuka Saveta ministara o zaštiti omladinskog civilnog društva i omladine i o podršci njihovoj participaciji u demokratskim procesima, 2022
- ◆ Rezolucija Saveta ministara o strategiji za omladinski sektor, 2020
- ◆ Preporuka o podršci mladim izbeglicama u tranziciji ka odraslom dobu, 2019
- ◆ Preporuka Saveta ministara o ostvarivanju prava od strane mladih, 2016
- ◆ Preporuka o ostvarivanju socijalnih prava od strane mladih iz neprivilegovanih susedstava, 2015
- ◆ Rezolucija Saveta ministara o omladinskoj politici, 2008
- ◆ Povelja o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava, 2010
- ◆ Preporuka Saveta ministara o promovisanju i prepoznavanju značaja neformalnog obrazovanja mladih, 2003
- ◆ Preporuke evropskog omladinskog foruma o socijalnoj zaštiti i mladima u Evropi, 2000

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Rim, 1950, skraćeno: EKLJP), Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Službeni list SCG-Međunarodni ugovori, br. 9/2003, 5/2005 i 7/2005 ispr. i, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori br. 12/2010 i 10/2015, u čl. 14 (Zabrana diskriminacije) garantuje uživanje prava i sloboda bez diskriminacije po osnovima kao što su: pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, povezanost s nekom nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status. Izuzetno je značajna i praksa Evropskog suda za ljudska prava koji direktno utiče na iskorenjivanje praksi i postupaka kojima se na nacionalnom nivou krši ravnopravnost građana. U obrazovnom kontekstu posebno je značajan Protokol broj 1 uz EKLJP, konkretno čl. 2 - Pravo na obrazovanje, shodno kome niko ne može biti lišen prava na obrazovanje, pri čemu država poštuje pravo roditelja da obezbede sadržinu i odvijanje obrazovnog procesa u skladu sa individualnim verskim i filozofskim uverenjima.

Revidirana evropska socijalna povelja, Zakon o potvrđivanju Revidirane evropske socijalne povelje, Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, broj 42/09, kao dokument koji se odnosi na fundamentalna ekonomska i socijalna prava, poseban značaj pridaje zaštiti ranjivih kategorija lica poput dece, osoba sa invaliditetom i migranata. Član 15 povelje odnosi se na prava osoba sa invaliditetom kojima, bez obzira na uzrast ili prirodu i opseg invaliditeta, treba omogućiti nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice. Stoga su države dužne da preduzmu mere za obrazovanje i profesionalnu obuku, u okviru redovnih mehanizama kada god je to moguće, ili, ukoliko nije moguće u okviru posebnih ustanova, te da unaprede socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice osoba sa invaliditetom primenivši sve potrebne mere, pa tako i tehničke (čl. 15).

Povelja definiše i pravo dece i omladine na socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu. Član 17 predviđa da su države dužne da obezbede deci i mladima podsticajno okruženje radi punog razvoja duhovnih i fizičkih potencijala, u kom smislu države obezbeđuju odgovarajuće kapacitete, onemogućavaju zlostavljanje i eksploataciju dece, obezbeđuju posebnu podršku za decu bez porodice i garantuju besplatno osnovno i srednje obrazovanje za sve.

Evropska kulturna konvencija (Pariz, 1954), počiva na premisi da je za Evropu značajno ne samo da države sarađuju na negovanju kulture putem bilateralnih sporazuma, već da se na nivou kontinenta kao celine neguju nacionalni jezici, kulture i civilizacije, kao i zajedničko civilizacijsko kulturno nasleđe. Konkretno, čl. 2 konvencija predviđa da će svaka država podržavati proučavanje kulture, jezika i civilizacije drugih nacionalnih grupa na svojoj teritoriji, kao i da će države podržavati razmenu kulturnih znanja i dobara i izvan sopstvenih granica. Osim toga, svaka od država će nastojati da unutar svojih nadležnosti očuva kulturna dobra i vrednosti značajna za evropsku kulturu kao celinu.

Deklaracija o interkulturalnom obrazovanju u novom evropskom kontekstu (2003) utvrđuje da treba razvijati metodologiju putem koje će se podsticati interkulturalni pristup u obrazovanju, kao i jačanje principa nediskriminacije, pluralizma i jednakosti. U deklaraciji se polazi od premise da se stari kontinent odlikuje društvenim različitostima oličenim u jeziku, kulturi i religiji. Postojeće različitosti, kao i multokulturalnost zapravo treba negovati, izbegavajući marginalizaciju bilo koje grupe. I pored toga tvorci deklaracije su svesni prisutnosti ksenofobije i rasizma koji ne zaobilaze ni obrazovni sistem, usled čega treba još odlučnije promovisati uvažavanje ljudskih prava, demokratske vrednosti i interkulturalno obrazovanje. U tom smislu deklaracija poziva na: nastavak istraživanja o interkulturalnom obrazovanju, razvoj novih metoda i sredstava za interkulturalno učenje, te podržava široku diseminaciju dobrih praksi. Potrebno je očuvati evropsku dimenziju obrazovnog procesa i pored sve prisutnijih globalizacijskih trendova, ne zanemarujući potrebu za opštom saradnjom i unapređenjem Euro-arapskog dijaloga. Zato deklaracija podržava razumevanje i podsticanje lingvističke različitosti u Evropi. U interkulturalno obrazovanje treba uključiti ne samo škole već i lokalnu zajednicu, roditelje i učenike, jer se značaj interkulturalnosti ne ograničava samo na obrazovni kontekst, već interkulturalnost treba da bude kvalitet koji odlikuje društvo kao celinu. Uz to, treba pronaći načine da se tehnološki progres i savremena tehnološka sredstva iskoriste kao pomažući

resurs za podsticanje interkulturalnog obrazovanja.

Povelja Saveta Evrope o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju za ljudska prava, usvojena preporukom Saveta ministara CM/Rec(2010)7, polazi od pretpostavke da obrazovanje ima ključnu ulogu u promovisanju osnovnih vrednosti, kao što su demokratija i poštovanje ljudskih prava, te da predstavlja najjaču branu od porasta nasilja, ekstremizma, ksenofobije, diskriminacije i svake vrste netolerancije.

Preporuka br.1 ECRI u pogledu opšte politike o suzbijanju rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije (ECRI, 1996) poziva države da preduzmu mere na polju obrazovanja i informisanja kako bi ojačale borbu protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije; da prihvate opštu politiku jačanja svesti o bogatstvu koje društvu donosi kulturna raznovrsnost; da preduzmu istraživanja o prirodi, uzrocima i manifestacijama rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou; da se postaraju da nastavni programi, na primer na polju nastave istorije, budu osmišljeni tako da se njima utiče na povećanje stepena uvažavanja kulturne raznovrsnosti, te da organizuju i pomažu pripremne kurseve za unapređenje razumevanja različitih kultura i znanja o pravnim aspektima diskriminacije i jačanje svesti o predrasudama koje bi pohađali oni koji su odgovorni za procedure regrutovanja i unapređenja, oni koji su u neposrednom dodiru sa javnošću i oni koji su odgovorni da se lica u izvesnoj organizaciji drže standarda i politike nediskriminacije i jednakih mogućnosti.

Preporuka br.10 ECRI u pogledu opšte politike o suzbijanju rasizma i rasne diskriminacije u i kroz školsko obrazovanje, CRI(2007)6, usvojena 15. decembra 2006. godine, sugeriše državama da, između ostalog, osiguraju da borba protiv rasizma i rasne diskriminacije u školama postane deo ostale politike, te da uspostave sistem za praćenje rasističkih incidenata u školi i za prikupljanje podataka o incidentima u svrhu osmišljavanja dugoročne politike za njihovo suzbijanje.

Konvencija o učešću stranaca u javnom životu lokalne zajednice, CETS 144, 1992, garantuje parvo stranaca da učestvuju u svim aspektima života zajednice na lokalnom nivou, da budu konsultovani o značajnim pitanjima, te da budu uključeni u sve aktivnosti od društve važnosti.

Okvirna konvencija o zaštiti prava nacionalnih manjina 1995, H (95)19) (Council of Europe, 1995, H (95)10) predviđa da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da kroz obrazovni sistem uče o svojim kulturama i istorijskom nasleđu, te da stoga treba omogućiti edukovanje nastavnika u tom smislu, te učiniti dostupnim relevantnu literaturu i udžbenike. Naime, konvencija polazi od istorijskog iskustva Evrope koje argumentovano ukazuje na to da je zaštita prava manjina osnov stabilnosti, demokartije i mira na celom kontinentu. Društvo bazirano na demokratskim načelima poštuje etnički, kulturni, lingvistički i religijski identitet svakog pojedinca, te istovremeno omogućava da on taj identitet izrazi, neguje i razvija. Takođe, samo društvo zasnovano na toleranciji i podsticanju dijaloga može da računa na to da će kulturni diverzitet biti činilac kohezije, umesto osnov daljih podela. Član 1 konvecije konstatuje da zaštita manjinskih prava predstavlja integralni deo zaštite ljudskih prava koja su dobro prepoznata i na međunarodnom nivou. Dalje, čl. 5. predviđa

da svaki pojedinac ima pravo na očuvanje i negovanje svog osobenog identiteta, te da država ne sme da podržava procese asimilacije pripadnika manjinskih grupa. Kako bi se podstaklo očuvanje različitosti, država podstiče obrazovanje i istraživanja na polju kulturnih, jezičkih, istorijskih i religijskih osobenosti manjinskih grupa, pri čemu se kultura ovih grupa proučava i neguje primenom standarda i metoda koji se primenjuju i kada je u pitanju kultura većinske grupe.

Preporuka Saveta ministara državama članicama o „govoru mržnje“ (preporuka br. CM/Rec 97 (20), usvojena 30. oktobra 1997. na 607. sastanku zamenika ministara) predviđa da govor mržnje podrazumeva sve oblike izražavanja koji šire, podstiču, promovišu i opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam, kao i sve ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: agresivni nacionalizam i etnocentrizam, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porekla.

Preporuka Saveta ministara o obrazovanju Roma i putnika u Evropi imajući u vidu smernice uključene u Beli papiri interkulturalnog dijaloga “Živeti zajedno kao jednaki i dostojanstveni”, CM/Rec (2009)4, Strazburg 7. maj 2008. godine bazira se na nespornoj činjenici da su Romi i druga lica bez stalnog mesta stanovanja vekovima bili diskriminirani i odbačeni od strane društva, kao i da su se susretali sa značajnim problemima na polju obrazovanja i uopšte na polju ostvarivanja svojih ljudskih prava. Preporuka uvažava činjenicu da su Romi i pripadnici sličnih grupa tradicionalno bili ili asimilovani unutar obrazovnog procesa koji nije prepoznavao njihove potrebe, ili izloženi segregaciji izdvajanjem u zatvorene grupe. Usled specifičnosti njihove kulture proglašavani su društveno i kulturalno hendikepiranim. Stoga preporuka osuđuje svaki vid segregacije Roma i putnika u obrazovnom sistemu posebno podvlačeći značaj odluka Evropskog suda za ljudska prava koji je više puta utvrdio da se unutar nacionalnih obrazovnih sistema povređuju prava Roma. Savet Evrope naglašava da marginalizovani položaj Roma ne može biti prevaziđen bez uključivanja romske dece u obrazovni proces. Države su obavezne da prepoznaju prepreke za suštinsko uključivanje Roma i putnika u obrazovni proces. Nastavni programi treba da budu koncipirani tako da omoguće obrazovni proces na maternjem jeziku Roma, kao i da njihova iskustva i kultura budu prepoznati kao značajan deo kulturalnog diverziteta. Treba detektovati posebne potrebe Roma, te uzeti u obzir činjenicu da neki među njima vode nomadski ili polunomadski život. Posebnu pažnju treba posvetiti obrazovnim potrebama romskih devojčica i devojaka, dok pohađanje osnovnoškolskog obrazovanja od strane romske dece treba kontrolisati podjednako stogo kao i obavezno osnovnoškolskog obrazovanja neromske dece. Obrazovni proces u evropskim zemljama nužno mora da sadrži i materijale usmerene na iskorenjivanje predrasuda i negativnog vrednovanja Roma i njihovih tradicija. Nastavnici treba da obrate pažnju kako bi Romi zaista bili uključeni u sve vrste aktivnosti, odnosno ne smeju sužavati kriterijume na osnovu kojih se procenjuje stečeno znanje i time onemogućavati realizaciju punih ličnih potencijala učenika romskog porekla.

Preporuka Saveta ministara o interkulturalnom dijalogu i slici o drugima u podučavanju istorije, CM/Rec (2011)6 usvojena na 1118. sastanku od 6. jula 2011. godine počiva na premisi da poštovanje kulturalnog diverziteta zavisi od upoznavanja prošlosti i istorijskog nasleđa, kao i da globalizacijski procesi i

kulturalna različitost i te kako uslovljavaju edukaciju u oblasti istorije. Prepoznaje se kompleksnost podučavanja o prošlosti, imajući u vidu brojne konflikte kojima je ona obeležena, ali se istovremeno uočava da prošlost ukazuje i na razmenu i saradnju među različitim grupama. I pored brojnih poteškoća, proces edukovanja iz oblasti istorije treba usmeriti ka interkulturalnom dijalogu i veličanju tolerancije, te kritičkog i analitičkog razmišljanja o događajima iz prošlosti. Jedan od ciljeva obrazovanja u oblasti istorije jeste upoznavanje drugih kultura i civilizacija radi njihovog boljeg razumevanja, uz istovremeno fokusiranje na nacionalno, regionalno i lokalno kulturno nasleđe.

Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima (Strazburg, 1992) bazira se na naglašavanju značaja očuvanja interkulturalnosti i multilingvalnost, pri čemu negovanje jezika manjinskih grupa ne bi trebalo negativno da utiče na unapređivanje jezika koji su u službenoj upotrebi. Očuvanje lingvističkog bogatstva omogućava kulturalni diverzitet i demokratsku Evropu. Objasnjeno je da su jezici nacionalnih manjina jezici koji se tradicionalno koriste u određenim državama pri čemu se njima sporazumevaju pripadnici manjinske grupe. Pod jezicima nacionalnih manjina ne smatraju se različiti dijalekti jednog jezika, niti jezici migranata. Član 7 povelje utvrđuje da su različiti jezici deo kulturnog bogatstva, te da zato treba podsticati njihovu upotrebu kako u privatnom tako i u javnom životu. Države su pozvane da obezbede adekvatne uslove za podučavanje ovih jezika, kao i za jezička istraživanja. Takođe, pripadnicima većinske grupe treba omogućiti da uče manjinske jezike ukoliko to žele, pri čemu treba omogućiti i učenje ovih jezika na univerzitetu. Upotreba jezika nacionalnih manjina treba da bude zastupljena na nivoima od predškolskog do visokog obrazovanja, kao i u okviru obrazovanja odraslih. Države se obavezuju da pripadnicima nacionalnih manjina obezbede: obrazovanje na jeziku nacionalne manjine ili delimično obrazovanje na jeziku nacionalne manjine ili da učenje manjinskog jezika bude deo kurikuluma, odnosno da se podučavanje na manjinskom jeziku obezbedi za one učenike koji to žele, a zastupljeni su u dovoljnom broju. Osim podučavanja manjinskih jezika, treba omogućiti edukaciju o kulturi i istorijskom nasleđu pripadnika datih manjinskih grupa.

Preporuka Saveta ministara o merama za suzbijanje diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, CM/Rec (2010)5, usvojena na 1081. sastanku od 31. marta 2010. godine u preambuli konstatuje da treba priznati da su lezbejke, homoseksualci, biseksualci i transrodne osobe već vekovima izložene homofobiji, transfobiji i drugim formama netolerancije i diskriminacije. Posebno je negativno to što su ova lica zlostavljana i diskriminisana i unutar sopstvenih porodica. Viktimizacija, marginalizacija, nasilje i socijalna isključenost su svakodnevica ovih osoba usled čega one zaslužuju podršku kako bi bile ostvarile ravnopravnost u ljudskim pravima sa ostalim građanima. Ni kultura, ni tradicija, ni religijska ubuđenja, kao ni kulturalni stavovi većine ne smeju biti osnov za opravdavanje diskriminisanja ovih lica. Ističe se da se diskriminisanje i društveno isključivanje usled rodnog identiteta i seksualnog opredeljenja mogu iskoreniti udruženim merama usmerenim prema pripadnicima manjinske grupe i prema celokupnoj populaciji. Države potpisnice moraju preduzeti mere za onemogućavanje bilo kog oblika javnog i medijskog izražavanja koje opravdava diskriminisanje i nasilje prema LGBTI osobama. Država mora agilno sprečiti svaki

vid govora mržnje, vodeći istovremeno računa o pravu na slobodu izražavanja zagarantovanu čl. 10 EKLJP koje je mnogo puta potvrđeno i praksom Evropskog suda za ljudska prava.

Dalje, nijedno dete ne sme biti onemogućeno u uživanju prava na obrazovanje zbog svog seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta. Države su dužne da preduzmu mere za onemogućavanje nasilja i diskriminacije prema deci specifičnog seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta. Potpuno je neprihvatljivo vršnjačko nasilje ili degradirajuće tretiranje. U obrazovnom sistemu se mora obezbediti puno uvažavanje svačijeg ličnog digniteta. Stoga škola mora omogućiti adekvatno informisanje i obrazovanje o pitanjima u vezi sa seksualnim opredeljenjem i rodnim identitetom. Svaki učenik mora imati mogućnost da potpuno ravnopravno učestvuje u obrazovnom procesu izražavajući slobodno svoje seksualno opredeljenje i rodni identitet. U tom smislu treba posebno edukovati nastavnike i drugo osoblje kako bi izašli u susret potrebama učenika i kako bi unapredili bezbednost. Treba imati u vidu i prava roditelja u pogledu obrazovanja njihove dece.

Kada je u pitanju ostvarivanje socijalnih prava LGBTI osoba, treba imati u vidu da one u potpunosti uživaju pravo na adekvatan životni standard, pa samim tim i na dom. Stoga treba onemogućiti protivzakonitu evikciju LGBTI osoba ili onemogućavanje rešavanja stambenog pitanja kada su u pitanju ova lica, bilo putem kupovine i zakupa nepokretnosti ili na drugi način. Mogu se primeniti posebne mere radi sprečavanja beskućništva osoba specifične seksualne orijentacije i rodnog identiteta, što se odnosi i na decu i mlade imajuću u vidu neretko odbacivanje ovih lica od strane njihovih porodica. Stoga treba proceniti stambene potrebe LGBTI osoba bez bilo kakve diskriminacije.

Nacrt Rezolucije o borbi protiv mržnje usmerene protiv LGBTI osoba, verzija od 27. septembra 2021. godine uočava da je tokom poslednjih godina, i pored formalnog garatovanja ljudskih prava LGBTI osoba, dolazilo do agresivnih ispada i kampanja prema ovim licima, pri čemu posebno zabrinjava učešće nosilaca političkih funkcija, javnih ličnosti i verskih poglavara u takvim poduhvatima. Nije u pitanju samo istupanje na osnovu individualnih ubeđenja i predrasuda već napad na ljudska prava, koji ne pogađa samo LGBTI populaciju već i žene. Takva istupanja nastoje da ukažu na suprotstavljenost poštovanja prava LGBTI sa uvažavanjem prava žena i deteta negovanjem prosocijalnih i porodičnih vrednosti, pri čemu upravo takav narativ ugrožava društvenu koheziju. Države članice treba jasno da osude incidente homofobične, transfobične i slične prirode. Primenom kako međunarodnih dokumenata, tako i nacionalnih propisa treba pozvati na odgovornost one koji krše ljudska prava LGBTI osoba.

Rezolucija o dostupnosti obrazovanja i škole svakom detetu, Res 2097(2016), usvojena na zasedanju parlamenta od 29. januara 2016. godine, u uvodnom delu rezolucije konstatuje se da je tokom poslednje dve decenije učinjen značajan pomak u oblasti obuhvata dece obrazovanjem u Evropi, ali da i dalje postoje značajni problemi. Osim toga, fokus ne treba da bude samo na dostupnosti obrazovanja, već na kvalitetnom obrazovanju za sve i mogućnosti da svako dete ostvari lični potencijal. Istovremeno, ne samo da dete ima pravo na obrazovanje,

već je i opšti društveni interes da dete to pravo realizuje, kako bi svi građani postali korisni članovi društva, te kako bi se predupredili problemi sa nezaposlenošću. Države članice su zato pozvane da podrže uključivanje dece u obrazovni proces, kao i uspešno okončanje konkretnog nivoa obrazovanja. Među merama su posebno značajne: mere koje izdavaju odgovarajuće zone, opredeljujući pri tome aktivnosti primerene za urbana i ruralna područja, mere za identifikovanje grupa pod pojačanim rizikom da ne budu uključene u obrazovni proces ili da nakon uključivanja odustanu od njega; mere za podsticanje inkluzivnog obrazovanja; mere za podsticanje saradnje sa porodicom učenika, kao i za uključivanje u obrazovni proces onih učenika čije se porodice ne staraju o upisivanju dece u škole; mere za učenje jezika na kome se primarno sprovodi obrazovni proces od strane dece pripadnika manjinskih grupa i dece migranata; mere za podsticanje roditelja da učestvuju u opismenjavanju dece, pri čemu mere treba da budu prilagođene kulturalnim, etničkim i socio-ekonomskim okolnostima; mere za uključivanje roditelja u obrazovni proces koji pohađaju njihova deca, pri čemu posebno treba targetirati roditelje nižeg obrazovnog statusa i roditelje koji koriste manjinske jezike; mere koje se odnose na pozitivan odnos prema obrazovanju i motivaciju za učenje, čime posebno treba obuhvatiti učenike iz nepriviligovanih sredina; mere za podsticanje uključivanja učenika migranata ili učenika iz marginalizovanih grupa u škole poznate po izuzetnim rezultatima; mere za podsticanje tolerancije, ravnopravnosti i nenasilnog rešavanja sukoba; mere za uključivanje sadržaja o ljudskim pravima, demokratiji i toleranciji u nastavne kurikulume; mere za podsticanje sposobnosti nastavnika za rad u multilingvalnim odeljenjima; mere za pedagošku podršku deci migrantima i deci iz marginalizovanih grupa; mere za uključivanje učenika u sve nivoe obrazovanja, sa posebnim fokusom na Rome, migrante, izbeglice i devojčice sa smetanjama u razvoju; mere za popularizaciju naučno fundiranih znanja o LGBTI osobama i mere finansijskog ulaganja u inkluzivno obrazovanje sa fokusom na dugoročne benefite koji proizlaze iz ovakvih ulaganja.

Deklaracija Saveta ministara o kulturnoj različitosti, usvojena 7. decembra 2000. godine ističe da se savremeno društvo bazira na kulturalnom diverzitetu, na koga značajan uticaj vrše nove informacione tehnologije, globalizacija i multilateralna trgovina, podsećajući da se Evropa bazira na kulturalnoj različitosti i da očuvanje te različitosti ostaje njen ključni cilj i u 21. veku. Kulturalni diverzitet podrazumeva koegzistenciju i razmenu kulturalno različitih praksi i korišćenje kulturalno različitih usluga i proizvoda. Članice Saveta Evrope su pozvane da pronalaze i promovišu nove načine za očuvanje kulturalne i lingvističke različitosti.

Deklaracija o interkulturalnom dijalogu i prevenciji sukoba, usvojena od strane evropskih ministara za kulturu u Opatiji 22. oktobra 2003. godine, bavi se aktivnostima koje sprovode evropska ministarsva za kulturu podstičući interkulturalni dijalog, kulturalnu razmenu i rešavanje sukoba u post-konfliktnim društvima putem podsticanja razumevanja za kulture drugih. U deklaraciji se konstatuje da su nepoznavanje drugih kultura i odbacivanje mogućnosti da se o njima uči izvor negativnih društvenih pojava, poput ksenofobije i rasizma. Deklaracija definiše osnovne pojmove na kojima se zasniva kulturalna razmena u Evropi. Tako kulturalni diverzitet podrazumeva da svaki pojedinac ili kulturalna grupa imaju pravo da se izražavaju kulturalno, umetnički, lingvistički i na druge

načine onako kako oni to žele, sve dok se ne suprotstavljaju osnovnim evropskim vrednostima. Tako svako ima pravo da neguje i izražava svoj kulturalni identitet, dok je zabranjeno bilo kakvo izražavanje netrpeljivosti i nastojanje da se bilo ko kulturalno asimilira. Interkulturalni dijalog podrazumeva komunikaciju između različitih kulturalnih grupa na lokalnom i regionalnom nivou, kao i između država. Ovakav dijalog se odvija u duhu tolerancije, što ne isključuje mogućnost sukobljavanja mišljenja i debate. Intersektorska saradnja i dobre prakse u preveniranju sukoba podrazumevaju učešće različitih subjekata i državnih i nedržavnih u kulturalnoj razmeni, pri čemu treba podsticati susrete predstavnika što raznovrsnijih kulturalnih grupa na jednom mestu kako bi se podstaklo njihovo međusobno razumevanje.

Deklaracija o 50 godina kulturne saradnje u Evropi, usvojena je od strane ministara nadležnih za kulturu, obrazovanje, omladinu i sport država potpisnica Evropske konvencije o kulturi, Vroclav (Poljska), 10. decembar 2004. godine, a povodom 50 godina od usjavanja Evropske kulturne konvencije. Iako se u deklaraciji sumiraju značajni rezultati postignuti na planu kulturne saradnje i razmene u Evropi, uočava se da postoji i značajan prostor za unapređenja. Tako se u deklaraciji konstatuje da je zaista omogućena široka dostupnost obrazovanja i da se poštuju kulturna prava, ali da je i dalje zastupljena isključenost manjinskih grupa i materijalno depriviranih građana. Ostvaren je značajan progres u doseganju jednakosti između žena i muškaraca, ali su i dalje prisutni stavovi koji ne govore uprilog rodne ravnopravnosti. Široko se uvažavaju lične slobode, ali je isto tako prisutna i otuđenost u društvu. Učinjeno je mnogo na polju zaštite kulturnog nasleđa i životne sredine, ali su ova dobra i dalje ugrožena u situacijama kada eskaliraju sukobi. Građani imaju mogućnost da dođu do obilja informacija, ali to istovremeno ne znanči da se ubrazano razvijaju i kognitivne sposobnosti. Ne postoji bilo kakava ideologija koje bismo se svi morali pridržavati, ali je isto tako do oživljavanja rasizma, ksenofobije, antisemitizma i ekstremnog nacionalizma. Zato u budućnost kulturalna saradnja u Evropi mora da se fokusira na sva ova pitanja.

Preporuka Saveta ministara o politikama i rukovođenju u cilju kulturalne integracije, CM/Rec (2022)10, usvojena na 1431. sastanku 6. aprila 2022. godine utvrđuje da politike na svim nivoima treba da uvažavaju značaj kulturnog diverziteta, da podstiču razvijanje inkluzivnog društva i da postojeće različitosti upotrebe u svoju korist.

Preporuka Saveta ministara o participaciji omladine i budućnosti civilnog društva (preporuka R.br (97) 3 usvojena na 583. sastanku zamenika ministara) poziva se na međunarodne dokumente koji garantuju ljudska prava deteta, a posebno pravo deteta na aktivno participiranje u društvenim procesima i na izražavanje mišljenja, kao i na pretpostavku da samo društvo u kome nema marginalizovanih može biti stabilno i prosperitetno. Preporuka naglašava da je od izuzetnog značaja angažovanje volontera u ostvarivanju različitih politika, što se posebno odnosi na zemlje Centralne i Istočne Evrope. Stoga preporuka poziva države da preduzmu korake kako bi omogućile funkcionisanje omladinskih organizacija kako na lokalnom, tako i na regionalnom nivou, kao i da se pobrinu da omladinski radnici steknu ogovarajuće obrazovanje kako bi mogli da potpomognu participaciju mladih u društvenim procesima.

Preporuka Saveta ministara o zaštiti omladinskog civilnog društva i omladine i o podršci njihovoj participaciji u demokratskim procesima, CM/Rec (2022)6, usvojena na 1429. sastanku od 17. marta 2022. godine) bazirana je na neooborivoj pretpostavci da bez učešća mladih u političkom životu nema ni očuvanja demokratije i uvažavanja ljudskih prava, kao i da demokratsko društvo počiva na kreativnosti, kompetancijama i posvećenosti mladih. Državama se nalaže da preduzmu što brojnije mere za podsticanje učešća mladih u aktivnostima civilnog društva i u demokratskom političkom životu. Pri tome posebno treba imati u vidu potrebe mladih i prepreke sa kojima se susreću mladi priadnici marginalizovanih grupa, a koje mogu otežati ili onemogućiti njihovo učešće u društvenom životu. Uz primenjivanje mera potrebno je i evaluiranje njihovih efekata, kako bi se znalo da li mere zasita doprinose uključenosti mladih. Kako bi svi mladi, a posebno oni iz marginalizovanih grupa, učestvovali u aktivnostima civilnog društva potrebno je jačati njihove kompetencije primarno kroz obrazovni sistem, ali i kroz neformalno obrazovanje. Posebno treba obratiti pažnju na digitalno i medijsko opismenjavanje mladih pripadnika marginalizovanih društvenih grupa, te na usvajanje demokratskih vrednosti o d strane ovih lica.

Rezolucija Saveta ministara o strategiji za omladinski sektor, CM/Res (2020)2, usvojena na 1365. sastanku od 22. januara 2020. godine, zasniva se na uverenju da mladi širom Evrope treba da uživaju, promovišu i neguju ključne vrednosti za koje se zalaže Savet Evrope, a to su: poštovanje ljudskih prava, vladavina demokratije i vladavina prava. Kako bi mladi zasita bili promoteri prosocijalnih vrednosti, potrebno je da se omogući njihova edukacija i učešće u društvenom životu. Jačanje kapaciteta i sposobnosti posebno treba da obuhvati mlade pripadnike marginalizovanih grupa, ali i da bude usmereno na poštovanje kulturalnih različitosti koje odlikuju mlade širom Evrope.

Preporuka o podršci mladim izbeglicama u tranziciji ka odraslom dobu, CM/Rec (2019)4, usvojena 24. aprila 2019. godine) posebnu pažnju poklanja mladim izbeglim licima, imajući u vidu da vrednosti na kojima se bazira savremena Evropa podrazumevaju punu društvenu uključenost svakog građanina bez obzira na njegovo poreklo i lična iskustva. Mladim izbeglicama treba pružiti kompleksnu podršku u trenutku kada prelaze u odraslo životno doba. Države su pozvane da spreče diskriminaciju ovih lica, kao i da uzmu u obzir posebne potrebe koje mogu proizaći iz viktimizacije seksualnim nasiljem, trgovinom ljudima i rodno zasnovanim nasiljem. Ne treba zatvarati oči pred činjenicom da nakon navršениh 18 godina ova mlada lica mogu biti uskraćena u ostvarivanju ljudskih prava, s obzirom da su nacionalni pravni sistemi ustrojeni tako da posebnu zaštitu garantuju prevashodno deci ili maloletnim licima, odnosno licima uzrasta do 18 godina.

Preporuka Saveta ministara o ostvarivanju prava od strane mladih, CM/Rec (2016)7, usvojena 28. septembra 2016. godine polazi od pretpostavke da je za Evropu zasnovanu na demokratskim vrednostima od ključnog značaja da mladi budu uključeni u sve društvene procese, ali da i pored toga mladi često trpe socijalnu isključenost usled kriznih socijalno-ekonomskih prilika kako u Evropi, tako i u svetu. Zato se preporučuje državama da preduzmu sve mere za suzbijanje višestruke diskriminacije kojom su pogođeni mladi usled nepoštovanja čl. 14 EKLJP koji garantuje ravnopravnost svih građana bez obzira na njihova lična

svojtva. Naglašava se da se mladi susreću sa problemima u pristupu kvalitetnom obrazovanju, sa ograničenim mogućnostima za kontinuirano obrazovanje, kao i sa nedostatkom resursa koji bi omogućio njihovo socijalno i ekonomsko osamostaljivanje. Države treba da preduzmu mere kako bi mehanizmi za realizaciju ljudskih prava bili pristupačniji mladima, kao i da podrže obrazovanje omladinskih radnika kako bi omladinski radnici zahvaljujući bolje razvijenim kompetencijama pružili efektivnije usluge mladima. Uočava se da bi sektor omladinskog rada mogao da bude posebno značajan resurs za poboljšanje položaja mladih. Potrebno je uvažavanje uloge i značaja neformalnog obrazovanja. Poseban segment preporuke se odnosi na zajedništvo u društvu koje odlikuje kulturalni diverzitet. Da bi se uvažavale različitosti neophodno je suzbijanje diskriminacije, netolerancije i socijalnog isključivanja, dok treba podsticati inkluziju i participiranje mladih, posebno onih koji pripadaju marginalizovanim grupama. Kada je reč o konfliktnim i postkonfliktnim društvima u njima treba posebno podsticati uvažavanje mira i tolerancije.

Preporuka o ostvarivanju socijalnih prava od strane mladih iz nepriviligovanih susedstava, CM/Rec (2015)3 od 21. januara 2015. godine, sugeriše državama da koncipiraju politike putem kojih će omogućiti otklanjanje društvene isključenosti mladih iz nepriviligovanih grupa, to jest putem koje će eliminisati diskriminaciju, siromaštvo i nasilje koje ovi mladi ljudi neretko doživljavaju. Lokalne, regionalne i centralne vlasti imaju obavezu da mladima, iz ovih sredina obezbede ostvarivanje prava na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, stambeni standard, obrazovanje, adekvatno informisanje, kao i da im omoguće ušće u kulturnim i rekreativnim aktivnostima. Jedna od mera koje bi mogle imati veliki praktični značaj jeste održivo finansiranje omladinskog rada i omladinskih organizacija koje bi se kontinuirano zalagale za ostvarivanje prava mladih iz nepriviligovanih sredina, istovremeno ih čineći vidljivim i osnaženim.

Rezolucija Saveta ministara o omladinskoj politici, CM/Res (2008) 23 usvojena 25. novembra 2008. godine na 1042 sastanku, propagira pružanje jednakih mogućnosti za sve devojčice i dečake, te mlade žene i mlade muškarce kako bi razvijali svoja znanja i sposobnosti, odnosno kako bi postali aktivni učesnici svih društvenih procesa, te se poziva na postulate istaknute 2005. godine prilikom sprovođenja kampanje za stimulisanje mladih pod nazivom "Svi različiti-svi jednaki". Rezolucija se posebno fokusira na život u društvu brojnih različitosti gde mlade treba podsticati na interkulturalni dijalog, pomirenje i toleranciju, posebno u društvima gde postoji različiti konflikti, uz fokus na religijski utemeljene konflikte. Značajno je ulaganje sredstava u rad sa tražiocima azila, izbeglicama i licama bez prebivališta. Kada je reč o omladinskom radu i treningu za omladinske radnike, treba imati u vidu potrebu za koncipiranjem zajedničkih standarda koji će se koncipirati kroz saradnju i razmenu znanja između različitih država.

Povelja o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava, CM/Rec (2010)7 (EDC/HRE), usvojena 11. maja 2010. godine predstavlja značajan dokument iako nema formalno obavezujuću snagu. Povelja je nastala kao rezultat višegodišnjih istraživanja i razmene dobrih praksi na planu edukacije mladih o demokratskim vrednostima i ljudskim pravima. Povelja počiva na naučno utemeljenoj tvrdnji da je obrazovanje najdelotvornije sredstvo protiv jačanja, rasizma, ksenofobije,

diskriminacije i nasilja. Značajno je da se povelja odnosi na sve oblike obrazovanja putem kojih se može učiti o ljudskim pravima i demokratiji. Tako su značajni formalno obrazovanje-kaao pohađanje formalnog programa u zvaničnim institucijama, odnosno u školama i na univerzitetima, neformalno obrazovanje-kaao implementacija različitih edukativnih programa koji se ne sprovode direktno u okviru formalnog sistema obrazovanja i informalno obrazovanje-kaao korišćenje najraznovrsnih životnih iskustava i susreta sa drugim ljudima za sticanje znanja i veština. Obrazovanje u duhu demokratskih vrednosti i participacije i obrazovanje o ljudskim pravima se međusobno prepliću, ali se i suštinski razlikuju. Tako je obrazovanje o demokratskim vrednostima pre svega usmereno na stimulisanje građana da aktivno participiraju u političkom životu, dok se obrazovanje o ljudskim pravima odnosi na edukovanje građana o tome koja im sve ljudska prava neprikosnoveno pripadaju nezavino od njihovog političkog angažovanja. Povelja insistira na tome da su značajni svi segmenti obrazovanja, a posebno se zalaže za jačanje uloge civilnog sektora i omladinskog rada u neformalnom obrazovanju.

Preporuka Saveta ministara o promovisanju i prepoznavanju značaja neformalnog obrazovanja mladih, CM/Rec (2003)8 usvojena na 838 sastanku od 30. aprila 2003. godine veliča ulogu neformalnog obrazovanja istuičući da upravo ono može biti oblik obrazovanja koji će osposobiti mlade da aktivno učestvuju u društvenim procesima, te da ne budu marginalizovani. Stoga je potrebno preciznije definisanje sektora neformalnog obrazovanja, kako u smislu boljih kompetencija onih koji će obrazovati druge putem neformalnog obrazovanja, tako i kroz evaluriranje stvarnih efekata koji su rezultat neformalnog obrazovanja. S obzirom da je nesporno da se neformalno učenje može koristiti kao metod celoživotnog učenja treba osmisлити mere podrške kako bi se programi neformalnog obrazovanja umnožavali, i to posebno oni koji su od značaja za mlade i još više od značaja za pripadnike marginalizovanih grupa. Treba podržati razmenu najboljih praksi, kao i saradnju Saveta Evrope i Evropske unije na polju razmene znanja i iskustava.

Preporuke evropskog omladinskog foruma o socijalnoj zaštiti i mladima u Evropi, usvojena u Briselu 2000. godine predstavlja dokument usvojen od strane platforme omladinskih organizacija u Evropi koja intenzivno saraduje kako sa Savetom Evrope, tako i sa Evropskom unijom. U tekstu se konstatuje da je ostvarivanje prava na socijalnu zaštitu posebno složeno za mlade, s obzirom da se stariji građani po logici stvari susreću sa socijalnim sektorom usled gubitka posla ili usled nezaposlenosti, te tako ostvaruju svoja elementarna socijalna prava. Položaj mladih u celoj EU nije na zavidnom nivou, dok se mladi u Istočnoj i Centralnoj Evropi, te van EU susreću i sa dodatnim teškoćama. Mladi teško ostvaruju pravo na adekvatan standard, stanovanje i druga prava. Za sve mlade je kritičan period od okončanja školovanja do zaposlenja, a posebno za „nevidljive“ mlade koji nisu uključeni niti u obrazovni proces, niti su na tržištu rada, pri čemu ne ostvaruju ni prava na socijalnu zaštitu, što ih sve više potiskuje u društvenu isključenost. Ostvarivanje socijalnih prava je direktno povezano sa realizacijom prava na obrazovanje i sa informisanošću, tako da mladi sa sela i van sistema obrazovanja zaslužuju posebnu podršku kako ne bi bili u neravnopravnom položaju u odnosu na vršnjake. Poslednjih godina forum se posebno zalaže za unapređenje političkih i participativnih prava mladih, i to naročito onih koji se iz različitih razloga (pol, ekonomski status, manjinski status) mogu smatrati marginalizovanim ili neravnopravnim.